

DŽORDŽ ORVEL

ŽIVOTINJSKA FARMA

Preveo
Goran Skrobonja

Laguna

Naslov originala

George Orwell

ANIMAL FARM: A Fairy Story

First published by Secker and Warburg, London in 1945.

George Orwell: 'The Freedom of the Press'

First published: *The Times Literary Supplement*, September 15, 1972.

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

ŽIVOTINJSKA FARMA

Sadržaj

Životinjska farma 9

Sloboda štampe141

Prvo poglavlje

Gospodin Džouns sa farme Gazdinstvo zaključao je kokošinjce preko noći, ali bio je previše pijan da bi se setio da zatvori na njima rupe kroz koje su kokoške ulazile i izlazile. Dok je krug svetlosti iz njegovog fenjera poigravao levo-desno, posrćući se odvukao preko dvorišta, ritnuo čizme s nogu kod zadnjih vrata, natočio sebi poslednju čašu piva iz bačve u ostavi i popeo se na sprat do postelje, gde je gospođa Džouns već strugala.

Čim se svetlo u spavaćoj sobi ugasilo, u svim zgradama farme došlo je do komešanja i graje. Tokom dana se proneo glas da je stari Major, nagrađivani polubeli vepar, prethodne noći sanjao nešto čudno i da želi to da prenese i ostalim životinjama. Dogovoreno je da se sve okupe u velikom ambaru čim se uvere da je gospodin Džouns bezbedno daleko. Stari Major (tako su ga

uvek nazivali, premda je ime pod kojim je učestvovao na izložbama bilo Vilingdonski Lepotan) toliko je bio cenjen na farmi da su svi bili više nego spremni da spavaju sat manje kako bi mogli da čuju ono što on ima da im saopšti.

Na jednom kraju velike štale, na nekoj vrsti podijuma, Major se već ugnezdio u svom legalu od slame, pod fenjerom koji je visio sa grede. Imao je dvanaest godina i odnedavno se prilično natovio, ali bio je i dalje svinja veličanstvene pojave uprkos tome što mu nikada nisu potkresali kljove. Za tili čas su ostale životinje počele da pristižu i udobno se smestaju, svaka na svoj način. Najpre su došla tri psa: Jorgovanka, Džesi i Štipko, a za njima svinje, koje su se smestile u slami neposredno ispred podijuma. Kokoške su se nasadile na prozorske pragove, golubovi su odlepršali do krovnih greda, ovce i krave pobile su iza svinja i počele da preživaju. Bokser i Detelina, dva tovarna konja, ušli su skupa, koračajući veoma sporo kako bi krajnje pažljivo spuštali ogromna obrasla kopita za slučaj da se neka sitna životinja krije u slami. Detelina je bila dežmekasta majčinska kobilica koja se bližila srednjim godinama i nije uspela da povрати nekadašnju figuru posle svog četvrtog ždrebeta. Bokser je bio ogromna životinja, visoka preko osam pedalja, i jaka kao bilo koja dva obična konja upregnuta zajedno. Zbog bele pruge koja mu se spuštala niz njušku, izgledao je

donekle glupavo, i zapravo nije ni bio najinteligentniji na svetu, ali svi su ga cenili zbog postojanog karaktera i strahovite snage kada je radio. Posle konja su došli Mjurižel, bela koza, i magarac Bendžamin. Bendžamin je bio najstarija životinja na farmi, i najnaprasitija. Retko je govorio, a kada je to i činio, obično je samo želeo da dobaci kakvu ciničnu napomenu – na primer, rekao bi da mu je Bog podario rep kako bi njime terao muve, ali da bi se najradije lišio i repa i muva. Među životinjama na farmi on se jedini nikada nije smejao. Kada bi ga pitali zašto, kazao bi da ne vidi nikakvog razloga za smeh. Bez obzira na sve, iako to nije otvoreno priznavao, on je bio privržen Bokseru; njih dvojica su obično provodili nedelju zajedno na malom pašnjaku iza voćnjaka, gde su pasli jedan kraj drugog i nikada nisu progovarali.

Dva konja samo što su legla kad su pačići koji su izgubili majku ušli u ambar, kvaćući nemoćno i tumačajući s jedne na drugu stranu ne bi li pronašli mesto gde ih niko neće zgaziti. Detelina je napravila oko njih neku vrstu zida velikom potkolenicom, i pačići su se ugnezдили uz nju i odmah zaspali. U poslednjem trenutku, Moli, budalasta i lepa bela kobila koja je vukla čeze gospodina Džounsua, ušla je prenemažući se otmeno, žvaćući grumen šećera. Ona je zauzela mesto gotovo sasvim napred i počela da zamahuje belom grivom u nadi da će privući pažnju na crvene tračice koje su tamo bile

upletene. Naposletku je stigla i mačka, koja se obazrela oko sebe, kao i obično, u potrazi za najtoplijim mestom, da bi se konačno zavukla između Boksera i Deteline; тамо je zadovoljno prela sve vreme Majorovog govora ne čuvši niti reč od svega što je kazivao.

Sve su životinje sada bile tu osim Mojsija, pripitomljenog gavrana, koji je spavao na gredi iza zadnjih vrata. Kad je Major video da su se svi smestili i da s pažnjom čekaju, pročistio je grlo i započeo:

„Drugovi, već ste čuli za čudan san koji sam prošle noći sanjao. Ali o njemu ću kasnije. Moram najpre nešto drugo da kažem. Mislim, drugovi, da neću još mnogo meseci ostati s vama, i smatram da mi je dužnost da, pre nego što uginem, prenesem na vas saznanja do kojih sam došao. Dugo sam poživio, imao sam mnogo vremena za razmišljanje dok sam ležao sam u svom boksu, i mislim kako mogu reći da razumem prirodu života na ovoj zemlji koliko i svaka druga životinja. O tome želim da vam govorim.

E sad, drugovi, kakva je to priroda našeg života? Priznajmo, život nam je jadan, tegoban i kratak. Rodimo se, dobijamo taman toliko hrane koliko je neophodno da ne izdahnemo, a oni među nama koji su za to sposobni prisiljeni su da rade do poslednjeg atoma snage; i onog istog trenu kad prestanemo da donosimo korist, zakolju nas grozno i surovo. Nema te životinje

u Engleskoj koja zna za smisao sreće ili dokolice pošto navrši godinu dana. Nema te životinje u Engleskoj koja je slobodna. Život životinje je jad i ropstvo: to je živa istina.

Ali je li to naprosto prirodni poredak? Je li to zato što je ova naša zemlja toliko sirota da ne može priuštiti pristojan život onima koji na njoj obitavaju? Ne, drugovi, ma kakvi! Zemljište Engleske je plodno, klima dobra, ona je kadra da iznedri hrane u izobilju za daleko veći broj životinja nego što je sada nastanjuje. Samo ova naša farma bila bi u stanju da hrani desetak konja, dvadeset krava, stotine ovaca – i svi bi oni živeli komotno i dostojanstveno, o čemu mi ne možemo ni da sanjamo. Zbog čega onda i dalje bitišemo u ovako bednom stanju? Zbog toga što bezmalo sve proizvode našeg rada krađu od nas ljudska bića. Eto, drugovi, odgovora na sve naše nevolje. Oni su sažeti u jednoj jednoj reči – Čovek. Čovek je naš jedini stvarni neprijatelj. Uklonimo li Čoveka, uklon ćemo i osnovni uzrok gladi i preteranog rada.

Čovek je jedino biće koje troši a da ne proizvodi. Taj ne daje mleko, taj ne nosi jaja, taj je previše slab da vuče plug, ne može da potrči dovoljno brzo kako bi lovio zečeve. A opet, on vam je gospodar svih životinja. On ih tera da rade, daje im samo ono najneophodnije kako ne bi umrle od gladi, dok ostalo zadržava za sebe. Naš rad

ore zemlju, naša je balega čini plodnom, a opet niti jedno od nas ne poseduje više od svoje gole kože. Krave, vi tu preda mnom, koliko ste hiljada litara mleka dale ove godine? I šta se dogodilo s tim mlekom koje je trebalo da hrani stamenu telad? Svaka je kap završila u grlima naših neprijatelja. A vi, kokoške, koliko ste jaja snele ove godine, i koliko se uopšte pilića iz tih jaja izleglo? Sav je ostatak završio na pijaci donevši novce Džounsua i njegovima. A ti, Detelino, šta se zbilo sa četiri ždrebeta koja si oždrebila, umesto da ti donose potporu i radost u starosti? Svako je prodato kad je navršilo godinu dana – nijedno od njih nikada više videti nećeš. Šta si ikada dobila kao nagradu za svoja četiri ždrebeta i sav rad na njivama, osim mizernih obroka i štale?

A našem bednom životu nije dopušteno čak ni da potraje koliko mu je prirodom dato. Ne mogu da se žalim zbog sopstvenog slučaja, jer ja sam jedan od malobrojnih srećnika. Dvanaest mi je godina i imao sam više od četiri stotine dece. Takav je prirodni život svinje. Ali nijedna životinja ne izmakne surovom nožu koji je na kraju čeka. Vi mladi prasci, tu preda mnom, svi ćete odreda za godinu dana skičati na panju. Taj nas užas sve čeka – krave, svinje, kokoške, ovce, svakoga. Čak se ni konjima ni psima ne smeši bolja sudbina. Tebe će, Bokseru, istog onog dana kad ti tvoji veliki mišići izgube

snagu, Džouns prodati kasapnici, gde će te preklati i skuvati za obrok kerovima. A što se pasa tiče, kad ostare i pogube zube, Džouns im veže ciglu oko vrata i udavi u najbližoj bari.

Dakle, drugovi, nije li jasno kao suza da sva zla ovog našeg života potiču iz tiranije koju nad nama provode ljudska bića? Ratosiljamo li se Čoveka, proizvodi našeg rada pripadaće samo nama. Gotovo preko noći mogli bismo da postanemo bogati i slobodni. Šta onda moramo da činimo? Pa, moramo da radimo dan i noć, dušom i telom, na zbacivanju ljudske rase! Tako glasi moja poruka za vas, drugovi: Pobuna! Ne znam kada će do te Pobune doći, može to biti koliko sledeće sedmice ili za sto godina, ali sigurno znam, isto tako sigurno kao što vidim ovu slamu pod papcima, da će pravda doći pre ili kasnije. Usredsredite se na to, drugovi, dok još traje ovaj kratki ostatak vašeg života! I iznad svega, prenosite ovu moju poruku onima koji dođu posle vas, tako da buduće generacije nastave sa borbom sve dok nam ona ne donese pobedu.

I pamтите, drugovi, morate ostati nepokolebljivo odlučni. Nema tog argumenta koji vas sme zavesti. Ne slušajte nikad ako vam govore da Čovek i životinje imaju zajednički interes, da je blagostanje jednog isto što i blagostanje drugih. To su čiste laži. Čovek ne služi ničijim

interesima do svojim. A među nama životinjama neka bude savršenog jedinstva, savršenog drugarstva u borbi. Svi su ljudi neprijatelji. Sve su životinje drugovi.“

Istog trena diže se strašna graja. Dok je Major govorio, četiri krupna pacova išunjala su se iz svojih rupa i sela uspravno na zadnje noge da ga saslušaju. Psi su ih najednom opazili, i pacovi su ostali u životu samo zahvaljujući tome što su se stuštili prema svojim rupama. Major podiže papak ne bi li ih sve utišao:

„Drugovi“, reče on, „evo pitanja na koje se mora naći odgovor. Divlja stvorenja, kao što su pacovi i zečevi, jesu li nam ona prijatelji ili neprijatelji? Hajde da glasamo o tome. Iznosim ovo pitanje pred skup: Jesu li pacovi drugovi?“

Smesta su pristupili glasanju i dogovoreno je ogromnom većinom da su pacovi drugovi. Bila su samo četiri glasa protiv, i to su bili glasovi tri psa i mačke, za koju je potom utvrđeno da je glasala za obe strane. Major je nastavio:

„Malo toga još imam da kažem. Ponoviću samo: pamtite uvek da ste dužni da budete neprijatelj Čoveku i svemu što on čini. Neprijatelj je sve što hoda na dve noge. Sve što hoda na četiri, ili ima krila, prijatelj je. I pamtite takođe da u borbi protiv Čoveka ne smemo zaličiti na njega. Čak i kada ga pokorite, ne prisvajajte njegove poroke. Nijedna životinja nikad ne sme

živeti u kući, spavati u krevetu, nositi na sebi odeću, piti alkohol, pušiti duvan, dodirnuti novac ili se baviti trgovinom. Sve navike čovečje su zlo. I iznad svega, nijedna životinja nikad ne sme provoditi tiraniju nad sopstvenom vrstom. Slabi ili jaki, pametni ili priprosti, svi smo mi braća. Nijedna životinja nikad ne sme ubiti neku drugu. Sve životinje su jednake.

A sada, drugovi, ispričaću vam šta sam prošle noći sanjao. Ne mogu vam opisati taj san. Bio je to san o tome kako će zemlja izgledati pošto Čovek sa nje iščezne. Ali podsetio me je na nešto što sam odavno već zaboravio.

Pre mnogo godina, kad sam još bio tek prasence, moja mati i druge krmače pevale su staru pesmu od koje su znale samo melodiju i prve tri reči. Znao sam tu melodiju dok sam još bio odojak, ali mi je ona odavno iščilela iz glave. Međutim, prošle noći mi se vratila u snu. Štaviše, vratile su mi se i reči te pesme – reči koje su, siguran sam u to, pevale životinje od davnina, da bi potom iščezle iz pamćenja mnogih generacija. Sada ću vam otpevati tu pesmu, drugovi. Star sam i promukao, ali kada vas podučim melodiji, moći ćete bolje sami da je pevate. Naziv joj je 'Životinje Engleske'.

Stari Major pročisti grlo i zapeva. Kao što je i rekao, glas mu je bio promukao, ali pevao je sasvim dobro, a melodija je bila živahna, negde između „Klementine“ i „La kukarače“. Evo kako su glasile reči:

*Životinje Engleske, životinje Irske,
Životinje sa svih strana sveta,
Počujte sad ove radosne vesti
O zlatnome dobu što će da procveta.*

*Pre ili kasnije nastupiće dan
Kada ćemo zbaciti tiranskog Čoveka,
A onda će blagorodna engleska polja
Samo životinjama pripadat doveka.*

*Nećemo nositi karike u nosu,
Niko nas neće u kola prezati,
Đem i mamuza zarđaće večno,
Neće biti biča da nas više mlati.*

*Raskoš kakvu je zamisliti teško,
Pšenica i ječam, zob i seno,
Trolist, pasulj i stočna repa
Biće naše blago neviđeno.*

*Sinuće jarko ta engleska polja,
Bistrije će biti sve engleske vode,
Još će slađe sene nositi nam lahor
Toga dana kad se dočepamo slobode.*

*Za taj se dan pomučiti mora,
Makar uginuli svi pre no što nam svane;*

*I krave i konji, i guske i ćurke,
Svi radimo skupa da tiranija stane.*

*Životinje Engleske, životinje Irske,
Životinje sa svih strana sveta,
Počujte sad ove radosne vesti
O zlatnome dobu što će da procveta.*

Pevanje te pesme izazvalo je među životinjama neobuzdano uzbuđenje. Gotovo i pre nego što je Major završio, one su je zapevale i same. Čak su i najgluplje među njima naučile melodiju i pokoju reč, a što se onih pametnih tiče, poput svinja i pasa, znale su čitavu pesmu naizust za samo nekoliko minuta. A onda, posle nekoliko probnih pokušaja, čitavom farmom su se zao-rile „Životinje Engleske“ u gromkom jednoglasju. Krave su mukale, psi cvileli, ovce blejale, konji njištali, patke kvakale. Toliko su svi bili oduševljeni tom pesmom da su je otpevali pet puta uzastopno, i možda bi i nastavili da je pevaju cele noći da nisu u tome bili ometeni.

Nažalost, halabuka je probudila gospodina Džounsa, koji je dipio sa kreveta, uveren da je u dvorištu lisica. On je dograbio pušku koja je uvek stajala u uglu njegove sobe, i ispalio patronu sačme u mrak. Sačma se zarila u zid ambara i sastanak je žurno prekinut. Svi su se razbežali na svoja mesta za spavanje. Ptice su poskakale na svoje grede, životinje su pogleale u slamu, i cela je farma za tili čas zaspala.

Drugo poglavlje

Tri noći nakon toga stari Major je mirno umro u snu. Telo mu je bilo pokopano u dnu voćnjaka.

Bilo je to početkom marta. Sledeća tri meseca donela su mnogo potajnih radnji. Majorov govor je inteligentnijim životinjama na farmi doneo potpuno nov pogled na život. One nisu znale kada će doći do Pobune koju je Major predskazao, nisu imale nikakvog osnova da pomisle kako bi ona mogla da se dogodi za njihovog života, ali su jasno uvidele sopstvenu dužnost da se za nju pripreme. Posao podučavanja i organizovanja drugih prirodno je zapao svinjama, koje su bile opštepriznate kao najpametnije među životinjama. Najistaknutije svine bila su dva mlada vepra: Grudva i Napoleon, koje je gospodin Džouns odgajao za prodaju. Napoleon je bio krupan berkširski nerast prilično žestoke pojave, jedini

berkširac na farmi, i nije bio bogzna kakav govornik, ali ga je pratio glas da uvek izdejsvuje da bude po njegovom. Grudva je bio živahnija svinja nego Napoleon, brži na rečima i domišljatiji, ali se činilo da nije jednako snažnog karaktera kao on. Svi ostali mužjaci svinja na farmi bili su tovena grla. Među njima je najpoznatije bilo malo debelo prase po imenu Skičalo, veoma oblih obraza, svetlucavih očiju, gipkih pokreta i prodornog glasa. On je bio briljantan govornik, a kad je obrazlagao nešto nezgodno, obično je skakutao levo-desno i vrteo repom, što je nekako bilo veoma ubedljivo. Ostali su umeli da kažu kako Skičalo može da dokaže da je crno zapravo belo.

Ta je trojka razradila učenje starog Majora u potpuni sistem mišljenja, kojem su nadenuli ime animalizam. Nekoliko noći nedeljno, pošto bi gospodin Džouns zaspao, oni su održavali tajne sastanke u ambaru i ostalima obrazlagali načela animalizma. U početku su nailazili na mnogo gluposti i apatije. Neke životinje su govorile o dužnosti i odanosti gospodinu Džouns, koga su nazivali „Gazdom“, ili su iznosili jednostavne primedbe poput: „Gospodin Džouns nas hrani. Da njega nema, pomrli bismo od gladi.“ Drugi su pitali: „Šta nas briga za ono što će se desiti posle naše smrti?“ ili „Ako će do te Pobune svakako doći, zašto bismo se

onda uopšte trudili da je pripremamo?“, a svinjama je bilo veoma teško da ih nateraju da uvide kako je sve to suprotno duhu animalizma. Najgluplja pitanja postavljala je bela kobilica Moli. Prvo što je ona upitala Grudvu bilo je: „Hoće li posle Pobune i dalje biti šećera?“

„Neće“, rekao je Grudva odlučno. „Na ovoj farmi nemamo sredstva za proizvodnju šećera. Osim toga, šta će ti šećer? Imaćeš ovsa i sena koliko god poželiš.“

„A hoću li i dalje smeti da nosim tračice u grivi?“, pitala je Moli.

„Drugarice“, kazao je Grudva, „te vrpce kojima si toliko privržena simbol su ropstva. Zar ne razumeš da sloboda vredi više nego vrpce?“

Moli se saglasila, ali činilo se da nije naročito ubeđena u to.

Svinje su još više muka imale u borbi protiv laži koje je širio pitomi gavran Mojsije. Mojsije, naročiti mezimac gospodina Džounsua, bio je uhoda i tračara, ali je isto tako bio i slatkorečiv. Tvrdio je da zna kako postoji tajanstvena zemlja po imenu Planina Slatkiša, u koju sve životinje odlaze posle smrti. Nalazi se negde gore na nebu, malo poviše oblaka, govorio je Mojsije. U Planini Slatkiša svaki je dan nedelja, deteline ima preko čitave godine, a grumeni šećera i kolači od lana rastu na živicama. Životinje su mrzele Mojsija zato što

je samo blebetao i ništa nije radio, ali neke od njih su verovalе u Planinu Slatkiša, pa su svinje morale žustro da ih ubeđuju u to da takvo mesto uopšte ne postoji.

Najverniji sledbenici bila su dva tovarna konja Bokser i Detelina. Njima je bilo teško da sami bilo šta smisle, ali pošto su jednom prihvatili svinje za učitelje, upijali su sve što im je bilo rečeno, i prenosili to drugim životinjama uprošćenim rečima. Nijednom nisu izostali s tajnih sastanaka u ambaru, i predvodili su pevanje „Životinja Engleske“, kojim su sastanci uvek bili završavani.

E sad, kako se ispostavilo, do Pobune je došlo mnogo ranije i mnogo lakše nego što je iko očekivao. Proteklih godina gospodin Džouns, iako strog gazda, bio je sposoban poljoprivrednik, ali su stvari za njega odnedavno krenule po zlu. Bio je veoma potišten zbog toga što je izgubio novac u jednoj parnici, i počeo je da pije više nego što je to bilo dobro za njega. Danima nije ustajao sa svoje kuhinjske stolice, čitao je novine, pio, i povremeno hranio Mojsija korom hleba umočenom u pivo. Njegovi nadničari bili su dokoni i kvarni, njive su bile pune korova, krovove na zgradama valjalo je popraviti, živice su bile zanemarene, a životinje neuhranjene.

Došao je jun i trava samo što nije bila spremna za kosidbu. O dugodnevici, koja je pala u subotu, gospodin